

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Nīderlandes normatīvais regulējums un prakse cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanā izraidīšanas procesā

Tiesībsarga biroja darbinieki projekta “Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1.posms)” (Nr.TSB/PMIF/2018/1) 3.pasākuma “Cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanas procedūru pilnveidošana izraidīšanas procesā” ietvaros 2020.gada 13.augustā organizēja tiešsaistes sanāksmi ar Nīderlandes Repatriācijas un atgriešanas dienesta pārstāvjiem, lai iegūtu noderīgu un praktisku informāciju par cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanu un atbalsta sniegšanu izraidīšanas procesa ietvaros Nīderlandē. Sanāksmē piedalījās pārstāvji no Tiesībsarga biroja, Valsts robežsardzes un Nīderlandes Repatriācijas un atgriešanas dienesta.

Diskusijas ietvaros tika apspriestas tādas tēmas kā:

1. cilvēku tirdzniecības risku identificēšana atgriešanas procesā;
2. iestāžu savstarpējā sadarbība cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanā;
3. sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām;
4. nepilngadīgo personu tiesību aizsardzība atgriešanas procesā.

Sanāksmes laikā Nīderlandes pārstāvji iepazīstināja pārējos dalībniekus ar svarīgākajiem normatīvajiem aktiem, kas regulē imigrācijas procesu Nīderlandē, kā arī ar organizācijām, kas šajā procesā ir iesaistītas. Normatīvais akts, kas pamatā regulē personu ieceļošanas, uzturēšanās un arī atgriešanas kārtību Nīderlandē, ir Ārvalstnieku akts¹, savukārt cilvēku tirdzniecības jēdziens un kriminālatbildību regulējošās normas ir noteiktas Nīderlandes Kriminālkodeksa² 13.nodaļā, kur uzskaitīti smagi nodarījumi pret personas brīvību.

Migrācijas procesā, no brīža, kad persona ieceļo valstī, līdz brīdim, kad tā saņem uzturēšanās atļauju vai iegūst citu tiesisku pamatu uzturēties valstī, vai arī tiek atgriezta savā izcelsmes valstī, ir iesaistītas dažādas valsts institūcijas un arī nevalstiskās organizācijas. Gan ieceļošanas sākumposmā, gan nodrošinot konvojēšanu piespiedu izraidīšanas gadījumā iesaistīta ir Nīderlandes ekvivalents robežsardzei Karaliskā militārā policija (*Royal Netherlands Marechaussee*), kas ir neatkarīga policijas iestāde ar militāru statusu, proti, tā ir militārā policija un nav daļa no parastās valsts policijas. Tāpat var tikt iesaistīts Nīderlandes Imigrācijas un Naturalizācijas dienests, Patvēruma meklētāju

¹ Normatīvais akts angļu valodā pieejams, piemēram, <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-aliens-act-netherlands-2000-vreemdelingenwet-2000>.

² Normatīvais akts angļu valodā pieejams, piemēram, http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Omsenie/WetboekvanStrafrecht_ENG_PV.pdf.

uzņemšanas dienests, kā arī, ja persona tiek atgriezta savā izcelsmes valstī, tad arī Repatriācijas un atgriešanas dienests. Gadījumos, kad ir pamats uzskatīt, ka attiecīgā persona ir cilvēku tirdzniecības upuris, tiek iesaistīta policija. Nīderlandes policijā ir speciāli apmācīti darbinieki, kas izmeklē ar cilvēku tirdzniecību saistītās lietas. Papildus policijai, kas izmeklē šīs kategorijas lietas, arī militārā policija un īpaši izveidots Sociālo lietu un nodarbinātības ministrijas inspektorāts (*Inspectorate SZW*) ir tiesīgi oficiāli noteikt, vai konkrētajā gadījumā ir cilvēku tirdzniecības indikatori. Kā tas izriet arī no Eiropas Savienības tiesību normām, ja ir kaut nelielas norādes uz cilvēku tirdzniecības gadījumu un personai nav cita tiesiska pamata, lai uzturētos valstī, tai tiek nodrošināts nogaidīšanas periods un, ja nepieciešams, arī pajumte. Nogaidīšanas perioda laikā persona var izlemt, vai tā vēlas doties uz policiju un ziņot par noziedzīgo nodarījumu. Nogaidīšanas perioda iespējamais ilgums var būt līdz pat trīs mēnešiem. Papildus cilvēku tirdzniecības upurim ir iespējams saņemt arī juridisko palīdzību, ko nodrošina nevalstiskās organizācijas, kā arī medicīnisko palīdzību, kas, tostarp, ietver arī psiholoģisko palīdzību. Uzturēšanās atļauju cilvēku tirdzniecības upurim pieprasa policija.

Nogaidīšanas perioda un izmeklēšanas laikā cilvēku tirdzniecības upuris var apmesties īpašā uzņemšanas centrā, kur tiek nodrošināta šo personu drošība un piekļuve vajadzīgajiem speciālistiem. Tā kā cilvēku tirdzniecības upurim nereti var būt grūtības izlemt, vai vērsties policijā vai nē, daudzos reģionos ir īpaši koordinatori, kas var konsultēt cilvēku tirdzniecības upurus par šo soli un izskaidrot viena vai otra lēmuma sekas un iespējamus scenārijus.

Nīderlandē liels uzsvars tiek likts uz iestāžu savstarpējo sadarbību gan upuru atpazīšanas procesā, gan koordinējot turpmāko palīdzības sniegšanu. Sanāksmes laikā tika norādīts, ka cilvēku tirdzniecības upuri visbiežāk tiek identificēti jau pirms izraidīšanas procedūras, piemēram, patvēruma procedūras laikā. Tomēr periodiski ir arī gadījumi, kad cilvēku tirdzniecības upuris tiek identificēts atgriešanas procesā (gan piespiedu izraidīšanas gadījumā, gan brīvprātīgās atgriešanās procesā). Ikvienam atgriešanas procesam tiek nozīmēta īpaša amatpersona, kas pārrauga lietas virzību un arī regulāri tiekas un komunicē ar ārvalstnieku, tāpēc šīm amatpersonām ir liela iespēja pamanīt pazīmes, kas liecina par cilvēku tirdzniecību. Turklāt katrā atbildīgajā departamentā ir īpaši apmācīta persona, pie kuras vērsties arī citiem kolēģiem gadījumos, ja rodas aizdomas, ka attiecīgā persona varētu būt cilvēku tirdzniecības upuris. Iestāžu amatpersonām ir iespējams izmantot arī tiešsaistes apmācību rīku, kas izstrādāts sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām. Tāpat regulāri notiek dažādu iesaistīto institūciju pārstāvju tikšanās, kuru laikā tiek analizēti individuāli gadījumi, lai izlemtu, vai konkrētajos gadījumos ir saskatāmi cilvēku tirdzniecības indikatori, un nepieciešamības gadījumā iesaistītu tiesībsargājošās iestādes. Vienlaikus tiek sekots līdzi tendencēm, kas atklāj gan aktuālās cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes valstis, gan raksturo dažādos ekspluatācijas veidus, kam var būt vairāk pakļautas noteiktas personu grupas.

Ja ir pamats uzskatīt, ka nepilngadīga persona ir cilvēku tirdzniecības upuris, tad tiesiskā procedūra ir līdzīga tai, kāda ir pieaugušo gadījumā, tomēr nepilngadīgajiem tiek nodrošināti īpaši izmitināšanas apstākļi. Arī kriminālprocesā, ja upuris vai liecinieks ir nepilngadīgais, tie bauda īpašas procesuālas garantijas, piemēram, ja iespējams, izvaicāšanu vienmēr veiks vienas un tās pašas personas, tai jānotiek tam īpaši piemērotās telpās. Tāpat nepilngadīgajiem ir atvieglota kārtība uzturēšanās atļaujas saņemšanai. Nīderlandes eksperti norādīja, ka nepilngadīgās personas bez pavadības reti tiek

atgrieztas savā izcelsmes valstī. Tas tiek darīts tikai izņēmuma gadījumos, kad nav šaubu, ka tas būs bērna labākajās interesēs un izcelsmes valstī tam būs pietiekama atbalsta sistēma.

Nacionālā koordinācijas centra cilvēku tirdzniecības novēršanai funkcijas Nīderlandē pilda organizācija *Comensha*, kas koordinē palīdzības sniegšanu cilvēku tirdzniecības upuriem, apkopo informāciju, kas saistīta ar cilvēku tirdzniecību, kā arī nodrošina apmācības dažādu jomu profesionāļiem. Šī organizācija attiecīgi sadarbojas gan ar policiju, militāro policiju, īpaši izveidoto inspektorātu, gan citām ministrijām, pašvaldībām, iestādēm (tostarp izmitināšanas centriem) un nevalstiskajām organizācijām.